

Тема 1. Розвиток партнерства як основи для соціального підприємництва

План

1. Історія розвитку партнерства як форми гармонізації людських відносин.
2. Сутність та зміст соціального партнерства в сучасних суспільних відносинах.
3. Різновиди партнерства в суспільних та міжнародних відносинах.

 Основні поняття: соціальне партнерство, альянс, консенсус, представництво, патерн, трипартизм, біпартизм, автономність, домовленість, діалог, суспільний договір, конструктивне та деструктивне партнерство.

1. Розкриваючи історію формування партнерства в суспільних відносинах, звернемо нашу увагу на специфіку походження цього поняття. Поняття «партнерство» походить від англійського слова *part* – «частина». Так, Платон пише: «Місто, на мій погляд, народжується тоді, коли кожен з нас сам для себе буває недостатнім та має потребу у багатьох» [10, 396]. Відтак, в основі цього явища лежить об'єднання діяльності людей на засадах спільної участі задля забезпечення ефективної спільної діяльності. Партнерство постає основою демократичних процесів, які розвиваються у суспільно-державній площині.

Специфікою історії партнерства є значний час латентності його розвитку. *Етап зародження партнерства* відображається в осмисленні розподілу праці як елементу спеціалізації у створенні благ відповідно до навичок і хисту. Платон стверджує, що «зі справ у місті кожен громадянин повинен виробляти те, до чого найбільше схильна його природа» [10, 405]. Однією з передумов становлення партнерства є розподіл праці, що призвів до появи партнерів-

дольників, які обмінювалися результатами своєї праці для спільного існування.

Разом із цим відбуваються і перші спроби закріпити відносно рівний статус у представників однієї верстви населення. Так, Аристотель зазначає, що статура у «вільних людей відрізнялась від фізичної організації рабів: в останніх тіло міцне, придатне для виконання необхідної фізичної праці; вільні ж люди тримаються прямо та не придатні до виконання подібного роду робіт, проте вони придатні для політичного життя» [2, 41]. Зазначена передумова визначає вплив середовища та рівня здібностей учасника суспільних відносин на майбутнє партнерство.

Наступним етапом на шляху до розвитку соціального партнерства стала *активізація військових та державно-політичних альянсів в період Середньовіччя*. Вони лягли в основу сучасного ділового та міжнародного партнерства. Тобто на рівні суспільних відносин з'являється потреба у пошуці однакових за статусом помічників у вирішенні накопичених суспільно-політичних проблем. Створюється «поле довіри та взаємозалежності», а також формуються альянси, які спрямовані на регулювання та гармонізацію окресленого поля суспільно-політичних відносин.

У цей час формуються елементи гармонійного соціального розвитку, які передбачають взаємодію партнерських проявів суспільного життя з такими проявами владної взаємодії, як патерналізм. Впровадження цієї моделі відбувається на основі посилення влади церкви на суспільні відносини. Так, А. Августин, доводячи переваги релігійних установ над державною владою, писав: «Оскільки головна умова взаємного союзу в будь-якій державі полягає у покорі царям та взагалі вищій владі, то наскільки більше повинні ми підкорятися у всьому Богу, царю небесному, який править усім Всесвітом» [1, 584]. У цій позиції патерналізм досліджується як цілісна форма духовної влади, яка впливає на розвиток суспільних відносин, обґрунтовуючи становлення патерналізму в суспільстві.

Період Відродження став підґрунтям для відкриття *етапу боротьби за привалювання колегіальної форми управління суспільними відносинами*. Ці процеси досліджував Н. Макіавеллі. Він аналізував прояви боротьби організованих груп нової економічної еліти з одноосібними владними представниками сакральної держави [7]. Висвітлюючи стан відносин між церковною владою та владою баронів, Н. Макіавеллі розкриває заперечення існуючої форми патерналізму церкви та спрямованість до переходу до більш збалансованих форм організації суспільних відносин.

В епоху Просвітництва набуває розвитку *етап формування ідеологічних засад партнерської взаємодії та втілення лімітованого партнерства буржуа*. Дж. Локк говорить про свободу, рівність та збалансований доступ до ресурсів життєдіяльності як перспективні складові організації суспільних відносин [5]. Елементи партнерської взаємодії закріплюються та переосмислюються як невід’ємні конструктивні регулятори життя кожної людини.

Дж. Локка по праву вважають одним із ідеологів лібералізму, який сприяв практичній трансформації суспільних відносин від жорсткої ієрархічності до обмеженої рівноправності – «партнерства буржуа». Власне демократія отримує базовий постулат у вигляді недоторканості приватної власності як основи благополуччя кожної людини.

У подальшому визначальним кроком на шляху розвитку соціального партнерства стало формування ідеї «суспільного договору», що ознаменувало початок *етапу розповсюдження партнерства на всіх учасників суспільного життя*. Ж. Руссо сформулював позицію щодо участі загалу у формуванні суспільно-політичних та економічних процесів, а також зробив вагомий внесок у розбудову конструкції «громадянське суспільство – правова держава». Як партнерську конструкцію – колективний суб’єкт взаємодії Ж. Руссо визначає асоціацію вільних осіб, які об’єднуються для захисту та примноження набутої сукупності матеріальних благ [11]. На цьому етапі партнерство стає основою для зародження демократичних відносин.

Найбільшим проривом у розвитку соціального партнерства став початок ХХ століття. У цей час починає активно розвиватися робітничий рух і підкреслюється значення цієї верстви у житті суспільства. К. Маркс та Ф. Енгельс стверджують, що власники засобів виробництва власноруч створили умови для розвитку своїх майбутніх противників – робітників [8]. Цей етап народжує такі елементи сучасного партнерства, як потребу відстоювати свої права та необхідність домовлятися задля забезпечення стабільності виробництва суспільних благ.

Спираючись на вказану ситуацію, можна виділити *етап формалізації партнерства в суспільно-трудових відносинах*. Наслідком бажання домовлятися стає створення у 1919 році в рамках Версальської угоди організації з регулювання та стандартизації суспільно-трудових відносин – Міжнародної організації праці. Під час її роботи і були сформовані основні засади партнерської взаємодії в процесі виробництва суспільних благ.

Розповсюдження партнерських форм взаємодії в різних сферах суспільного життя сприяло підвищенню інтересу до нього збоку як закордонних, так і вітчизняних мислителів. Непересічний внесок в аналіз партнерства та його проявів в сучасних суспільних відносинах внесли С. Жданенко [4], Г. Задорожний [5], К. Кязімов [6], Н. Пезешкіан [9], Г. Семигін [12], В. Якимець [11] та багато інших дослідників децентралізованих форм організації суспільного життя. А відтак, окремо можна визначити *етап наукового відкриття, обґрунтування та переосмислення партнерства в сучасних суспільних відносинах*.

Підсумовуючи вище сказане, можна виділити такі етапи розвитку партнерства в сучасних суспільних відносинах: а) зародження партнерства; б) диференціації партнерської взаємодії в різних сферах суспільного життя та активізація військових та державно-політичних альянсів; в) боротьби за привалювання колегіальної (партнерської) форми взаємодії в управлінні суспільними відносинами; г) формування ідеологічних засад партнерської взаємодії та втілення лімітованого партнерства буржуа; д) розповсюдження

партнерського характеру на взаємодію всіх учасників суспільного життя; е) формалізації партнерства у суспільно-трудовах відносинах; е) наукового відкриття, обґрунтування та переосмислення партнерства в сучасних суспільних відносинах. Відтак можна зазначити, що партнерство пройшло значний розвиток від форми кооперації до одного з найбільш вживаних регуляторів сучасного суспільного життя.

2. Визначальною природою партнерства є бажання людини гармонійно співіснувати у навколишньому середовищі, виходячи із власних позицій та потреб. Відтак, партнерство є вектором гармонізації сучасних суспільних відносин. Разом з цим, рушійною силою пошуку цієї гармонізації є патерналізм як форма становлення та розбудови внутрішньої самодостатності потенційного учасника партнерських відносин.

У найбільш широкому значенні під *партнерством слід розуміти форму організації суспільного життя, спрямовану на формування збалансованих людських відносин, визнання і підтримку автономності та самодостатності їх учасників задля досягнення взаємовигідних результатів.*

Партнерство включає в себе низку істотних ознак, які відрізняють його від інших регуляторів суспільних відносин:

1. Спрямованість до горизонтальної площини соціальної взаємодії. Це зумовлено необхідністю рівнозначної участі потенційних партнерів в процесі формування спільної соціальної активності. Для цього вони повинні мати однаковий соціальний статус та рівні можливості у вирішенні нагальних для обох питань.

2. Індивідуалістський вектор учасників відносин. Для учасників партнерських відносин притаманне збереження дистанції з іншою стороною діалогу задля пріоритетного дотримання власних інтересів. Індивідуалістський вектор є основою для ідентифікації та саморозвитку учасників подібних відносин.

3. Взаємозалежність у досягненні бажаних результатів. Неможливість самостійного досягнення бажаного результату за рахунок стану зовнішнього середовища або завдяки піку розвитку власних можливостей сприяє кооперації зусиль в процесі виробництва суспільних благ.

С. Жданенко розкриває природу партнерства крізь взаємодію двох протилежностей людини: бажання свободи та спрямованість до єднання [3]. Відповідно до цього твердження, досягнення балансу між цими протилежностями є формою конструктивного розвитку партнерства.

4. Договірний характер прийняття рішень. Домовленість є формою закріплення та підтвердження партнерського статусу учасників взаємодії, яка передбачає наявність усних та письмових нормативів щодо діалогу в спільній площині соціальної активності.

5. Спрямованість до консенсусного формування суспільних відносин. Недостатність власних ресурсів задля вирішення нагальних завдань стимулює конструктивний характер організації суспільних відносин задля збалансованого та гармонійного перерозподілу спільно вироблених і накопичених матеріальних благ. Виходячи з цього, повага до кожного учасника суспільних відносин, вільний характер спільної праці та спрямованість до консенсусу стають невід'ємними складовими партнерської природи демократії.

За змістом партнерські відносини можна описати як такі, що тяжіють до суб'єкт-суб'єктного характеру. Унікальність соціального партнерства полягає в об'єднанні різнорідних форм взаємодії. **Партнерство розвивається між різними шаблонами соціальної конструкції, але функціонує тільки на основі досягнення балансу в обміні та споживанні благ суспільного життя.** Відтак, формування партнерства є процесом постійного *переходу від «об'єкт-суб'єктних» до «суб'єкт-суб'єктних»* відносин задля досягнення більш високого рівня суспільного розвитку.

Партнерство є пріоритетним напрямком розвитку суспільних відносин. Разом із цим, воно пов'язане з іншим регулятором функціонування

суспільного утворення, таким як патерналізм. Це явище є формою стимулювання та контролю за дотриманням партнерського характеру обміну благами, що створені в процесі суспільного виробництва. Патерналізм передбачає наближення до соціальної держави шляхом гарантування підтримки рівного доступу до цих благ. Відбувається зменшення дистанції соціальної взаємодії, накопичення та перерозподіл соціального та людського капіталу. У свою чергу, партнерство, яке ґрунтується на інтерсуб'єктній моделі взаємодії учасників обміну матеріальними та духовними благами, впливає на розвиток демократичної взаємодії «державна – суспільство». Воно визначає окремий самостійний статус кожного суб'єкта взаємодії, що збільшує дистанцію між ними та робить автономним процес отримання, розподілу та споживання ресурсів життєдіяльності.

У процесі суспільного розвитку формування регуляторних механізмів, які спрямовані на розбудову партнерства, відбувалося **на основі представництва**. У цьому розкривається баланс індивідуального та колективного в природі партнерства. Модель делегування або представництва є «вінцем» розподілу праці, який формує систему управління суспільними відносинами.

Представницька модель партнерської взаємодії розвивається у сфері надання соціальних послуг, виробництва та розподілу матеріальних благ, на політичному олімпі та в сучасних міжнародних відносинах. Сформована представницька система базується на основі патерналізму. Вона призначена для збереження гармонійного характеру суспільно-державної взаємодії.

У вузькому значенні **соціальне партнерство є формою організації людських відносин, які спрямовані на досягнення балансу у взаємодії учасників процесу виробництва та розподілу суспільних благ на основі дотримання гуманістичних принципів людського співіснування**.

Формування суспільних відносин на засадах партнерства передбачає обов'язкову наявність відповідних передумов:

1. Створення збалансованого механізму виробництва та розподілу ресурсів життєдіяльності в суспільному просторі задля стимулювання саморозвитку кожного його представника та створення на цій основі солідарної конструкції суспільної взаємодії.

2. Розбудова суспільно-політичних регуляторів – «патернів», які б гарантували та стимулювали досягнення рівня партнерства кожним учасником сучасних суспільних відносин. Контроль дотримання правил партнерської взаємодії є основою відповідального та поважного ставлення представників суспільного утворення один до одного.

3. Формулювання та втілення суспільно-правових конструкцій, які б забезпечували дотримання норм та цінностей гармонійного людського співіснування на основі індивідуального усвідомлення необхідності їх дотримання кожним учасником суспільних відносин.

4. Становлення соціокультурного простору з конструктивними ідентифікаторами, які б забезпечували повноцінний та цілісний духовний розвиток особистості не тільки в межах власний інтересів, а й задля суспільного утворення.

5. Розвиток профспілкових організацій, які б займали активну громадянську позицію та виховання соціально відповідального бізнесу, що би піклувався про своїх працівників, споживачів та інших учасників суспільних відносин, котрі потребують його уваги.

3. Партнерство являє собою складне та багатовекторне явище, яке знаходить своє відображення у різних сферах суспільного життя та міжнародних відносин. Прояви партнерства відрізняються за умовами навколишнього середовища, кількісним та якісним складом учасників взаємодії та специфікою розвитку суспільних відносин.

Одним з найбільш розповсюджених є розподіл партнерства *за кількісним складом учасників відносин.*

По-перше, **міжособистісне партнерство** як взаємодія двох чи більше осіб, які мають однаковий рівень розвитку, але потребують об'єднання зусиль задля досягнення бажаного результату у спільному та особистому житті. Приклад: родинні відносини, дружба, напарники та інше.

По-друге, **міжгрупове партнерство** як взаємодія двох чи більше груп, які об'єднали свої зусилля задля досягнення спільних та взаємовигідних цілей у сучасних суспільних відносинах. Прикладам цього можуть слугувати такі форми групової активності, як політичні коаліції, комерційні холдинги та інше.

По-третє, **міждержавне партнерство** як взаємодія декількох країн, які досягли єдиного рівня економічного, військового, політичного та культурного розвитку та об'єднали свої зусилля в роботі міжнародних організацій задля гармонізації світового простору. Приклад: Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація праці, Міжнародний валютний фонд та інші.

Найбільш розгалуженою та розвинутою є *класифікація партнерства за сферами його втілення в суспільному житті*.

Для розбудови гармонійних суспільно-державних відносин необхідне використання **партнерства у сфері надання соціальних послуг**. Воно являє собою форму децентралізованого державного та муніципального управління, що передбачає передання виконання частини соціальних зобов'язань до посередницьких організацій, які обираються та фінансуються державою на конкурсній основі та сприяють більш ефективному наданню соціальних послуг категоріям населення, які їх потребують. Цей механізм сприяє формуванню ринку соціальних послуг, якщо держава бере на себе функцію регулятора – патерна, що передбачає регулювання використання матеріальних потоків та контроль за якістю наданих соціальних послуг. Приклад: соціальне замовлення як форма реалізації соціальної політики країни. Воно є продуктом колективної праці та відображає зв'язок громади з органами державної влади на партнерських засадах.

Визначальним за ступенем деталізації є втілення **партнерства в економічних відносинах**. Цей різновид розвивався як в організації регулювання процесу виробництва суспільних благ, так і у відносинах з приводу розподілу власності на засоби виробництва та вироблені продукти чи послуги.

Відповідно до специфіки становлення процесу виробництва та характеру взаємодії його основних учасників виділяються *трьохстороння та двохстороння модель партнерства в суспільно-трудовах відносинах*.

Перша - це **трипартизм**. Він являє собою форму регулювання взаємодії профспілкових організацій, власників засобів виробництва та органів державної влади, спрямовану на регуляцію виробничих відносин з метою збільшення обсягів і прибутковості виробництва, а також підвищення стандартів життя безпосередніх виробників суспільних благ.

Друга – **біпартизм**. Під ним слід розуміти форму регулювання суспільно-трудовах відносин, в якій профспілкові організації та власники засобів виробництва вирішують питання щодо координації виробничих відносин та підвищення стандартів життя виробників суспільних благ фактично без участі органів державної влади.

Обрання тієї чи іншої форми регулювання трудових відносин залежить від специфіки розвитку суб'єкта господарювання, існуючого соціально-економічного простору, рівня правосвідомості учасників цього процесу.

Окремим різновидом партнерства в економічних відносинах є **ділове партнерство**. Воно є основою ефективної роботи виробників матеріальних благ та надавачів послуг. Конструкція ділового партнерства являє собою форму участі в управлінні процесами виробництва, накопичення, обміну та споживання ресурсів життєдіяльності. Цей різновид партнерства розвивається як між власниками засобів виробництва, так і між виробником та споживачем. Відтак, метою бізнес-партнерства є пошук форм спільного економічного розвитку та стимулювання форм споживання виробленої продукції та послуг.

Сучасна модель **політичного партнерства** є матрицею організації роботи кожного елементу суспільного простору. Розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки є формою збалансованої організації роботи владних інституцій у державі. Парламент, система органів виконавчої влади та суд є формами колегіального та професійного представництва інтересів громадян країни. У свою чергу, інститут президентства являє собою форму патерналістського регулювання дотримання правил і норм взаємодії між усіма перерахованими гілками влади.

Запорукою формування цілісного суспільного простору є **національно-культурне партнерство**. Одним із його різновидів є **внутрішнє національно-культурне партнерство** – форма об'єднання представників різних культур задля створення гідних умов для повноцінного розвитку кожної з них та толерантного співіснування в межах цілісного соціокультурного простору.

Іншим його різновидом є **міжнародне національно-культурне партнерство** – форму взаємодії різних культур та націй за межами країн їх проживання задля обопільного ознайомлення із соціокультурним простором один одного.

Найбільш повно специфіка функціонування партнерства розкривається у його *класифікації за часом здійснення*.

Короткострокове партнерство – тимчасове об'єднання кількох учасників, яке створюється для досягнення однієї конкретної мети задля гармонізації суспільного чи світового простору.

Довгострокове партнерство – стійкі, цілісні та тривалі за часом стосунки, які спрямовані на постійну підтримку балансу та цілісності існуючої форми відносин.

Перспективне партнерство – відносини між учасниками, які досягли однакового рівня розвитку, проте в майбутньому спрямовані до партнерства.

Крім того, можна визначити *класифікацію партнерства за рівнем конструктивності*.

Деструктивне партнерство – форма маніпуляції, в якій під час взаємодії одна зі сторін, декларуючи партнерський характер відносин, спрямовує свої зусилля на реалізацію виключно власних егоїстичних інтересів.

Конструктивне партнерство – форма взаємодії, в якій учасники відносин діють виключно в межах закріплених правил партнерства та націлені на досягнення власних інтересів за допомогою роботи на спільний успіх.

Спираючись на вище зазначене, можна виділити такі класифікації партнерства: за кількісним складом учасників партнерських відносин, за сферами його втілення в різних сферах суспільного життя, за часом здійснення, за рівнем конструктивності. Вони розкривають специфічні риси функціонування партнерства в різних сферах суспільного життя та особливості його використання як в особистісних, так і в колективних інтересах. При цьому політичне партнерство як фундамент демократії є стимулом для реалізації партнерства в інших сферах суспільного життя.

Література

1. Августин А. Бог, природа, человек, вечность и время/ А. Августин // Антология мировой философии в 4 т. – М. : Мысль, 1969. – Т.1. Ч.2.: Философия Древности и Средневековья – С. 582-592.

2. Аристотель. Политика. Афинская полития/ Аристотель; [Пред. Е. И. Темнова]. – М. : Мысль, 1997. – 458, [1] с. – (Из классического наследия).

3. Жданенко С. Б. Партнерское взаимодействие в процессе становления гражданского общества/ С. Б. Жданенко; [Монография]. – Харьков : Издатель СПД ФЛ Вапнярчук Н. Н., 2006. – 168 с.

4. Задорожний Г.В. Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства / Г. В. Задорожний, О. В. Коврига, В. В. Смолвик. – Харків: ХІБМ, 2000. – 192 с.

5. Лок Дж. Два трактата про врядування / Дж. Лок; пер. з англ.: О. Терех, Р. Димерець: [наук. вид.]. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2001. – 265 с.
6. Кязимов К. Г. Социальное партнерство: практическое пособие по созданию корпоративного ресурса знаний юридического лица/ К. Г. Кязимов. – М. : НЦ ЭНАС, 2008. – 192 с.
7. Макиавелли Н. Государь/ Н. Макиавелли. – М. : ЭКСМО – Пресс, – Харьков : Фолио, 2001. – 656 с.
8. Маркс К. Манифест Коммунистической партии/ К. Маркс, Ф. Энгельс – М. : Политиздат, 1989. – 62 с.
9. Пезешкиан Н. 33-и 1 форма партнерства/ Н. Пезешкиан; [Пер. с нем. Галанза Л.П.]. – М. : Медицина, 1998. – 288 с.
10. Платон. Учение об обществе и государстве/ Платон // Антология мировой философии в 4 т. – М. : Мысль, 1969. – Т.1. Ч.2.: Философия Древности и Средневековья – С. 396-407.
11. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Ж. Ж. Руссо; [Пер. с фр.]. – М. : "КАНОН-пресс", "Кучково поле", 1998. – 416 с.
12. Семигин Г. Ю. Социальное партнерство в современном мире/ Г. Ю. Семигин – М. : Прогресс, 1996. – 363 с.
13. Якимец В. Н. Межсекторное социальное партнерство: основы, теории, принципы, механизмы/ В. Н. Якимец. – М. : Едиториан УРСС, 2004. – 384 с.